

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างผสมผสานในพื้นที่ระดับตำบล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับตำบล และแนวทางการประสานงานและการทำงานร่วมกันในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัย

1. ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ระดับตำบลว่ายังมีอุปสรรคและปัญหาการจัดการในหลายด้านที่มีความเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบายที่ต้องการใช้แผนเป็นเครื่องมือนำไปสู่การปฏิบัติ ยังผลให้การแก้ไขปัญหายังไม่สามารถบรรลุผลของการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานภายใต้แผนการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมหรือการพัฒนาที่ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากข้อจำกัดที่สำคัญ 4 ประการคือ

1. การขาดระบบข้อมูลและตัวชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่มีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการดำเนินงานในพื้นที่และการนำระบบข้อมูลดังกล่าวมาใช้ต่อกระบวนการตัดสินใจและการจัดลำดับความสำคัญของโครงการบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละชุมชน

2. การขาดความเชื่อมโยงของการแก้ไขปัญหาหรือบริหารการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ การแก้ไขปัญหาหวังคงให้ความสำคัญกับปัญหาเฉพาะด้านรวมทั้งการขาดการทำงานร่วมกันของ อบต. กับหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นอื่นๆ

3. ขาดการประสาน ในการวางแผนและการจัดทำโครงการแบบมีส่วนร่วมของ อบต. และท้องถิ่นอื่นๆ

4. ยังขาดองค์ความรู้ ที่เหมาะสมและเป็นระบบ ที่จะสามารถเอื้อให้เกิดการพัฒนา และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับตำบลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ข้อจำกัดทั้ง 4 ประการดังกล่าวข้างต้น ควรได้รับการพิจารณาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและควรมีการร่วมมือกันหาแนวทางดำเนินการ เพื่อลดข้อจำกัดต่างๆ ลงจนไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการในระดับปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้ แนวทางหนึ่งซึ่งสามารถปรับใช้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับตำบลได้คือ การดำเนินงานในระบบเครือข่ายการทำงานร่วมกันแบบพหุภาคีโดยใช้ประโยชน์เชิงนโยบายและการสนับสนุนงบประมาณจากแผนภายใต้ระบบ กนภ. และแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด เนื่องจาก

1. การดำเนินงานภายใต้ระบบแผนฯ เป็นการดำเนินงานซึ่งมีขั้นตอนชัดเจนและเป็นช่องทางที่สำคัญและมีประสิทธิภาพที่สุดในการขอรับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งอื่นๆ รวมทั้งการเกื้อกูลงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ที่ทำโครงการร่วมกัน ไม่ควรถูกละเลยหรือมองข้ามไป

2. การดำเนินงานในระบบเครือข่ายการทำงานร่วมกันแบบพหุภาคี โดยยึดพื้นที่เป็นหลักนั้นสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาแบบองค์รวมโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก (Area Function Participation : AFP) ซึ่งนอกจากจะส่งผลดีต่อการพัฒนาในพื้นที่แล้ว ยังเป็นการใช้ทรัพยากร (งบประมาณ/กำลังคน) อย่างคุ้มค่า

3. การดำเนินงานในระบบเครือข่ายการทำงานร่วมกันแบบพหุภาคีนั้น จะก่อให้เกิดการประสานงานกันในแนวราบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งควรประกอบด้วย 6 กลุ่มหลักคือ อบต. เจ้าของพื้นที่ อบต. ใกล้เคียง อบจ. เทศบาล หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน และภาคเอกชน โดย อบต. เจ้าของพื้นที่เป็นแกนหลักในการรับผิดชอบ ซึ่งเครือข่ายการทำงานร่วมกันจะก่อให้เกิดการประสานแผนงาน / โครงการงบประมาณ ฯลฯ ของ อบต. เอง และโครงการร่วมระหว่างส่วนราชการ และท้องถิ่นอื่นๆ เช่น การแก้ไขปัญหาและจัดการขยะการจัดการน้ำเสีย การพัฒนาแหล่งน้ำ คุณภาพดิน การสร้างจิตสำนึกและการเฝ้าระวัง เป็นต้น และผลลัพธ์ของการดำเนินงานจะออกมาเป็น “แผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างผสมผสานและมีส่วนร่วมในระดับตำบล” และเสนอเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนา อบต. ก่อนเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนจากส่วนราชการ อบต. เอง หรือการเกื้อกูลงบประมาณร่วมกันระหว่างท้องถิ่น ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบแผนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

4. การทำงานระบบเครือข่ายฯ นี้ควรได้รับการพิจารณาและสนับสนุนให้เกิดระบบการทำงานร่วมกันหลายฝ่ายอย่างเป็นระบบใน 5 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1) การสร้างทีมงานการจัดการสิ่งแวดล้อมของ อบต. และท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มในการร่วมคิดและร่วมแก้ปัญหา ระหว่างส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน ซึ่งเป็นจุดร่วมของการเชื่อมประสานในแนวราบ และผลักดันข้อเสนอแผนงานโครงการ เพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณจากระบบแผนที่มีอยู่และจากแหล่งงบประมาณของท้องถิ่นหรือแหล่งอื่นๆ ซึ่งทีมงานดังกล่าวควรประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ อบต. ไกล่เคียง เทศบาล หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง คปต. ผู้แทนกลุ่มองค์กรในชุมชน เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ในพื้นที่ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และประชาชน เป็นต้น

2) การศึกษาและพัฒนาระบบข้อมูลสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชน และเป็นปัจจัยนำไปสู่การกำหนดทิศทางและแนวทางการแก้ไขปัญหาของ อบต. ได้อย่างถูกต้อง ระบบข้อมูลที่ควรได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการควรประกอบด้วย

- การสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการจัดทำฐานข้อมูลดังกล่าวในระดับตำบลและหมู่บ้าน

- การวิเคราะห์และจัดทำรายงานสถานการณ์รายงานคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับตำบลและหมู่บ้าน

- การเชื่อมโยงข้อมูลกับ อบต. ไกล่เคียง เทศบาล อบจ. และหน่วยงานระดับอำเภอที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

3) การวิเคราะห์สถานการณ์ภาพและการแก้ไขปัญหาความเชื่อมโยงของปัญหาและพื้นที่คาบเกี่ยว ควรประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ คือ

- การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และความเชื่อมโยงของปัญหาพื้นที่ของ อบต. และปัญหาที่มีความคาบเกี่ยวกันกับ อบต. อื่นหรือเทศบาลใกล้เคียง

- กำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาลำดับความสำคัญของปัญหาด้วยระบบข้อมูลที่จัดทำขึ้นในแต่ละด้านของ อบต. และประสานเชื่อมโยงแนวทางดังกล่าวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและส่วนราชการระดับอำเภอ

4) การจัดทำแผนร่วมกันของท้องถิ่นใกล้เคียง โดยมีแนวทางที่สำคัญ คือ

- การวิเคราะห์กำหนดแนวทาง แผนงาน โครงการ ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนและแผนงานโครงการที่สะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาของพื้นที่คาบเกี่ยว เช่น ปัญหาขยะ ป่าไม้และแหล่งน้ำ เป็นต้น

- เปิดเวทีชาวบ้านและหรือประชาคมตำบลหมู่บ้านให้มีส่วนร่วมต่อแผนที่ได้จัดทำขึ้น และปรับปรุงและเผยแพร่แผนดังกล่าวแก่ประชาชนทั่วไป

5) การประสานแผน อบต. แผนร่วมกันของท้องถิ่น และการร่วมกันติดตามประเมินผลการทำงานในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ

- การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายใต้ระบบแผน โดยพิจารณาถึงหลักเกณฑ์การสนับสนุนโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการที่บรรจุไว้ในแผน ระยะเวลาในการประสานแผนและงบประมาณ เป็นต้น

- การประสานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ที่ทำโครงการร่วมกันทั้งในด้านแผนงาน โครงการ แผนเงิน ฯลฯ โดยใช้จุดเชื่อมประสานองค์การและประสานแผนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541

- การติดตามประเมินผล ปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จของแผนงานโครงการที่ได้จัดทำขึ้น

5. การทำงานร่วมกันในระบบเครือข่ายฯ ดังกล่าวนี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีจุดเน้นในการดำเนินงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพให้ อบต. โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) การพัฒนาระบบข้อมูลและตัวชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือกันทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ และระดับเครือข่ายการทำงานร่วมกันในพื้นที่ระดับตำบล

2) การให้ความสำคัญกับการศึกษาแก่เจ้าหน้าที่และประชาชนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบต่อการแก้ไขปัญหา ความเชื่อมโยงของปัญหาการทำงานร่วมกันของท้องถิ่นและการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันของท้องถิ่น

3) การให้การศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนา การจัดทำแผน การประสานแผน การจัดทำโครงการแบบมีส่วนร่วมของ อบต. และโครงการร่วมกันขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นให้มีความพร้อมต่อการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และ

4) การพัฒนาองค์ความรู้ให้กับชุมชนและประชาชนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยในกระบวนการพัฒนาความรู้ดังกล่าวควรให้ความสำคัญกับประชาชนทั่วไปมากขึ้น การคัดเลือกกลุ่มบุคคลเข้ารับการอบรมควรมีความเหมาะสมและหลากหลายมากขึ้น

6. หากการดำเนินงานในระบบเครือข่ายสามารถทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับตำบลเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้สามารถเป็นจุดเริ่มต้น หรือเป็นจุดประสานให้การดำเนินงานพัฒนาอื่นๆ ในพื้นที่ภายใต้แนวทางการพัฒนาแบบยึดพื้นที่เป็นหลัก (AFP) ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดสรรงบประมาณ การวางแผน และการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ของชุมชน ซึ่งทั้งสองส่วนนี้จะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

ปีงบประมาณที่ศึกษา

2542

ผู้ศึกษาวิจัย / เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

- สถาบันดำรงราชานุภาพ สป.มท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- ศูนย์พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- สำนักงานจังหวัดขอนแก่น
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 6
- กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย